

DE BRAND VAN EESSEN

't Offensief...

En ook de bewoners van Eessen hoopen, dat het gevaar reeds afgewend was. Ze zagen in hun dorp na de hiervoren beschreven vlucht der Duitschers... eerst Marokanen en Algerijnen, die veel belangstelling wekten om hun bronzen gelaat en vurige oogen, hun vreemde uniform en witte vlugge poney's. Die gasten konden wel niet met de dorpeelingen spreken, maar beduidden hun door gebaren, dat ze de Duitschers de keel gingen afsnijden... En in den hof der brouwerij wierpen ze zich op de knieën en strekten zich uit op den grond... en baden tot God en Allah op hun wijze. Daarna verdwenen ze naar Zarren, waar de vijand ergens zat...

En op hen volgden de Belgen, met geschut en wagens en zij ook trokken door... Hoop en moed bezielde de Eessenaren...

— We zullen toch niet moeten vluchten, zei Borgers tot zijn dochter Helena.. En onze Marie kan terug keeren... Maar laat ons eerst afwachten! In elk geval hebben we nu onze eigen troepen tusschen ons en den vijand...

Daar zag hij Caura op zich afkomen, de zoon van den kuiper, Jan Caura, die halverwege tusschen Eessen en Zarren woonde.

Die zoon was twee maanden geleden uit Amerika overgekomen, op raad der geneesheeren, omdat de Vlaamsche lucht 't beste middel zou zijn tegen een keelziekte, welke Caura in het verre Westen had opgedaan. Hij was een flinke kerel en voor geen klein gerucht vervaard. Om zijn bewonderenswaardige werklkracht had men hem in een ijzergieterij te Moline « Broncho » gedoopt. Hij was te San Francisco tijdens de aardbeving, werd er bij de doden gerekend, verscheen weer gezond en wel, verloor een been in een werkhuis en keerde naar Moline terug. Hij kwam dus naar Vlaanderen dat hij bereikte toen ons land in den oorlog werd gesleurd.

D. Caura ontving eenige dagen tevoren vijftig vluchtelingen in zijns vaders huis en stelde hen gerust, toen ze

zeiden dat de Duitschers in aantocht waren. Iedereen was vermoeid en zocht een ligplaats. Om 8 uur draaide Caura de lamp uit.

Maar geen uur later klonk plotseling 't getiktak der mitrailleuzen. En dan 't gebulder van het kanon. De vluchtelingen sprongen ontsteld op, liepen door en tegen elkander, tierden, weenden, tot Caura eindelijk wat kalmte onder de gasten verkreeg en hun den weg naar den kelder wees.

De Duitschers waren dus gekomen en de strijd was ontbrand.

In den kelder hoorde men de kogels fluiten en de bommen barsten. Tegen 11 uur bedaarde 't geweld. De vluchtelingen bleven nog in hun schuilplaats tot de nieuwe dag kriekte. Om 4 uur ging Caura eens kijken. Geen Duitscher meer te zien; aan den « Heirweg » hadden ze twee fietsen achtergelaten.

De vluchtelingen trokken dan verder, doch Caura bleef, want vrees kende hij niet, maar toen hij nu vier dagen later te Eessen verscheen, en tot Borgers zei: « 't Deugt ginder niet meer », schrok de handelaar. Dan moest het er ernstig zijn.

— Maar de Belgen zijn er toch! riep de heer Borgers verbaasd.

En weer trok een leger door, maar nu naar Dixmuiden.

— Ge zult ze rap zien terug komen. Daar zijn er al...

Men zag twee Belgen bij de brouwerij van Costenoble. Ze waren afgemat en bedekt met slijk en vertelden, dat ze naar Bovekerke een verkenning moesten uitvoeren, maar 't dorp vol vijanden gevonden hadden en slechts door 't kruipen in grachten en achter hagen ontsnapt waren.

Jules Le Roy, de baas uit « De Drie Koningen » was ook ongerust. Hij had zijn dochters reeds heengezonden. Zijn vrouw was eveneens vertrokken en bevond zich op de hoeve van Charles Plaghe, aan den zijweg naar Woumen. Plaghe had eenige dagen geleden verteld hoe een groote beerput op zijn hof als schuilplaats ingericht was, goed gekuischt, met stroo belegd en voorzien van vier matrassen.

Iemand uitnoodigen om in een aalput te komen logeeren, daaraan had vroeger wel nooit een Eessenaar gedacht, maar Leroy was thans dankbaar voor het aanbod en besloot er nu ook maar gebruik van te maken. Want 't zat niet goed... en voor zijn huis was de kolonel gedood en de baas uit de « Drie Koningen » dacht aan alles wat de vluchtelingen uit Aarschot, die in de school gelogeerd hadden, toen vertelden. Men meende wel dat het overdreven was, maar peinsde er nu anders over.

Eensklaps daverde het dorp en klonk een langgerekt gehuil...

Schrapnells botsten open en kogels kletterden op de pannen.

— Ze bombardeeren weer! riep men van groep tot groep, en ieder vluchtte heen.

— We zullen in den kelder der brouwerij gaan! zei Borgers angstig tot zijn dochter. Die is sterker... 'k geloof dat we het nu erger zullen krijgen...

Met Helena en tante Alida zwoegde hij zijn zieke vrouw naar beneden, en op een kruiwagen voerde hij haar naar het huis van Costenoble.

Daar stortte met oorverdoovend geraas een dak in. Pannen en steenen rolden over de straat in een dikke wolk van stof en kalk. Nog andere dorpelingen kwamen naar de brouwerij gelopen.

— Om de liefde Gods, help ons! jammerde een stem.

Twee meisjes sleepten een zware vrouw mee.

— Ons huis is geraakt! O, help ons! klonk het weer... Moeder kan niet weg.

Hun moeder was negentig jaar oud, woog honderd en tien kilogram en moest als een hulpbehoevend kind verzorgd worden. Men trok de ongelukkige langs het kelderraam naar binnen.

Sneller volgden de slagen... Het huis zuchtte, de muren schudden, de vloer daverde. Men hoorde glas rinkelen, pannen op de keien pletsen en daartusschen helmden verschrikte uitroepen, angstkreten van menschen, die met grijsaards en kinderen, met gebrekkigen en zieken naar Costenoble's kelder kwamen.

Men haalde stroo, stoelen, zetels... want ieder begreep, dat het verblijf hier lang duren kon.

Coralie, een dochter van den brouwer, bleef boven in huis, en drie mannen

hielden haar gezelschap, want ze hadden gehoord, dat de Duitschers als razenden optraden in verlaten woningen.

Tegen den middag was de beschieting begonnen en uren hield ze aan, daar de vijand meende, dat er nog Belgen in het dorp waren.

Tegen den avond zweeg het geschut, tenminste, dat hetwelk Eessen bestookte. Maar nu zwermde de vijand in groote massa's binnen en wild tierend, dreigend en huilend, stormde hij in de huizen, deuren inbeukend, 't geweer tot schietens gereed.

— Ze zijn daar! fluisterde men angstig in den kelder der brouwerij.

Men hoorde ruwe stemmen boven, en wat later kwam Coralie met de mannen de trappen af, en zei:

— Ze zijn weer weg.

— Deden ze niets! klonk het van veler lippen.

— Ze zeiden dat we spionneerden met den rook uit onze kave... precies of de wind draait en keert lijk we 't willen! En ze hebben brood en hesp en boter meegepakt, maar ze beloofden geen kwaad te doen.

— Er zijn er nog! riep Borgers. Hoor maar!...

Doch niemand sprak nog en allen rilden van angst, toen daar eensklaps aan kelderdeur gebulderd werd: « Moordenaars! Zwijnhonden! Sie haben geschossen! Heraus! »

Zware laarzen dreunden, geweren rinkelden, en plots verschenen de grijze mannen, met hun verhit wezen, hun gloeiende oogen, als roovers en moordenaars, zooals men ze zich in de verbeelding voorgesteld had, wanneer er 's wintersavonds van Bakeland uit 't Vrijbosch werd verteld, den wreeden rooverhoofdman, die jaren met zijn bende de gansche streek afstroopte.

Maar nu was het geen verbeelding, doch waarheid... En van alle kanten klonk het: Wij hebben niet geschoten... We hebben niets misdaan... We hebben geen geweren... We zitten hier voor de bommen ».

— Vooruit, met de handen omhoog, naar boven!

En de gansche menigte mannen, vrouwen, kinderen, moest nu op den koer gaan staan tusschen de opgehitste, ruwe, scheldende en tierende soldaten, die het

uitschreeuwden, dat al deze frank-tireurs maar kaput moesten.

Vrouwen, met kinderkens in de armen en aan de rokken, zonken op de knieën en smeekten om levensbehoud; mannen en jongelingen bezwoeren in hun kloekst West-Vlaamsch, dat ze geen schot gelost, niet de minste daad van geweld bedreven hadden.

De vrouwen moesten terug naar den kelder, en toen velen weigerden of aarzelden, vreezend dat men hen wegstuurde om hun 't gezicht van een moordpartij te besparen, werden ze met geweld heengejaagd.

Uit den kelder klonk nu het geschrei en gekerm voort...

loozen tot aan Smets bakkerij, waar de zielige stoet moest stilhouden.

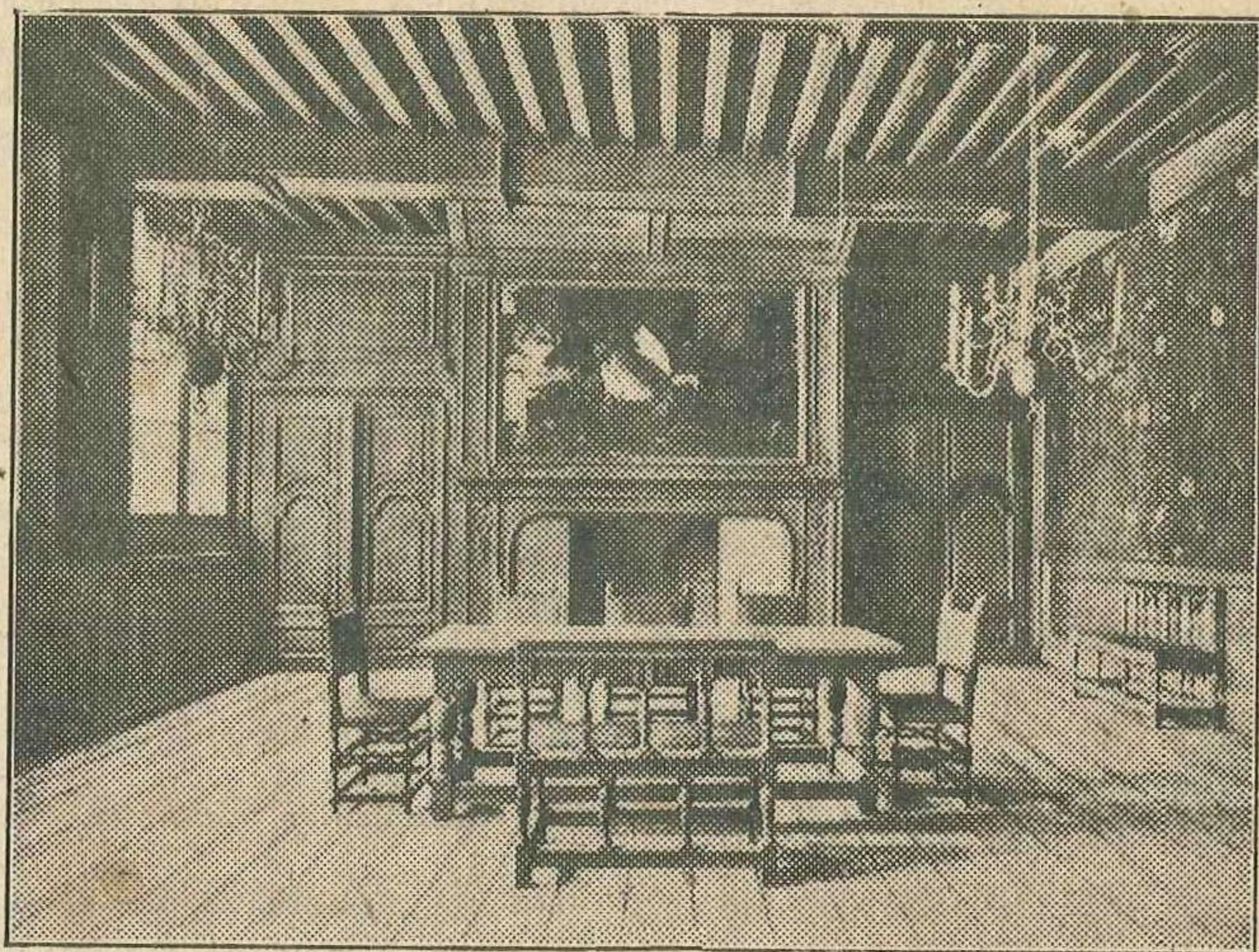
Dadelijk stormden soldaten op de mannen aan en begonnen ze ruw af te tasten.

Bij twee vond men ledige kogelhulzen. Men weet, dat het toen bij velen als een manie was, allerlei oorlogsherinneringen als kogels, knopen enz. te verzamelen.

Met twee leege hulzen konden de burgers toch geen kwaad verrichten!

— Daar hebt ge 't al! tierde een kommandant. Francs-tireurs. 't Heele dorp is een moordenaarsnest... Zet die twee kerels vooraan en fusilleer ze.

De aangewezenen riepen dat ze niets

Zaal van het Stadhuis te Veurne

De mannen en jongelingen kregen bevel naar de straat te gaan. Borgers sprak van zijn kranke echtgenote, die met de negentigjarige vrouw in den kelder achtergebleven was..., en hij vroeg tot haar te mogen terugkeeren, maar een soldaat gaf hem een hevigen vuistslag in het gelaat en tierde dan met zijn makkers mee:

— Schweinhunden... frank-tireurs allen kaput!

Ze sloegen en schopten naar de ongelukkigen,

— Handen omhoog! klonk het.

En zoo dreven de woestaards de weer-

misdaan hadden en smeekten om levensbehoud.

Ze zakten op hun knieën. Eensklaps sprong een meisje uit de rij. 't Was de dochter van een der veroordeelden.

— Als ge vader doodt, dan eerst mij! riep ze tot den officier. (1)

— Weg! gebod deze.

Maar 't meisje klampte zich aan den man vast en herhaalde:

— Samen zullen we sterven of leven!

De tweede burger riep om ontferming

(1) Ter wille der waarheid zullen we alles tot in bijzonderheden mededeelen, naar eigen nauwkeurig onderzoek.

ter wille van zijn kinderkens. Groote druppels zweet lekten van zijn voorhoofd.

De Duitscher liep heen en weer. Soldaten wachtten op 't bevel.

— Allooh, leidt ze dan heen... Voor deze maal schenk ik genade! hernam de officier.

Naderhand werden de ongelukkigen toch gedood.

— Luistert, vervolgde de bevelhebber, ge verdient allen den kogel, maar ik zal u sparen. Gaat naar de huizen waar er burgers wonen en zegt dat ze licht ontsteken en de vensterblinden open laten. We willen geen donkere huizen. En dan terug naar den kelder!

Men gehoorzaamde en kwam bij de vrouwen terug.

— 'k Ben geschoten, achter in mijn lichaam, zei Alberic Costenoble, een der zoons van den brouwer.

Men verbond de wonde. Daarbuiten hoorde men voortdurend schieten en tiëren.

Eenigen tijd verliep.

— Heraus! klonk 't eensklaps weer.

En opnieuw moesten de ongelukkigen boven komen en op de binnenplaats blijven staan.

— Handen omhoog! bulderde de officier, die het bevel voerde over de razende bende...

Een wijle heerschte een zware, angstige stilte... Alleen hoorde men gesnik, geweën of een gedempten uitroep als: « Och Heere toch!... Wat gaan ze met ons doen. »

Soldaten rolden tonnen aan, zetten ze recht en plaatsten er lampen op... en een fantastisch schijnsel viel op al die dompelaars, welke hun lot afwachtten en 't gevoel hadden alsof ze aan den rand van hun eigen graf stonden.

— Allen in rij...! riep de bevelhebber...

De soldaten hielpen het bevel uitvoeren met stooten en slagen...

De trotsche onmenschen monsterde even zijn slachtoffers en 't was of hij van zijn macht zienlijk genoot.

— Er is geschoten! riep hij dan. En als ge ons niet zegt wie 't gedaan heeft, zult ge allen gedood worden!

— Meneer, wij weten niet wie er op u geschoten heeft, sprak een dochter

van Costenoble. Wij waren in den kelder.

— Madame, wij moeten het weten. 't Is oorlog en zoo zijn onze bevelen!

— Wij hebben geen wapens, zei J. Costenoble, een zoon van den brouwer. We hebben reeds lang al de wapens moeten inleveren en die liggen in 't huis van den burgemeester. Hoe kunnen wij dan schieten?

— Wijs mij waar dat is!

Een groep vertrok. Zulma Costenoble was naar den kelder teruggekeerd waar haar arme broeder Alberic uit zijn vreeselijke wonde bloedde. De jongen kreunde van pijn... en bewusteloos zonk hij in de armen van zijn zuster.

Helena Borgers en tante Alida zaten weenend bij hun zieke en de twee dochters der negentigjarige, grijze hurkten zich bij hun moeder neer.

Maar opnieuw drongen Duitschers in den kelder.

— Wat doet gij hier! schreeuwden ze Zulma Costenoble toe.

— Mijn broeder is ziek en kan niet meer staan, antwoordde het meisje, naief genoeg om te meenen, dat dit voor de schabouwelijke kerels een reden zou zijn om haar met den gewonde in vrede te laten.

— Neen, neen, neen! grolde een der soldeniers en de anderen riepen het na en beschuldigden den weerlooze op de troepen geschoten te hebben.

En onbarmhartig klonk het bevel: Heraus!

Harteloos sleurden ze den gewonde naar boven, waar de aangehouden dorpelingen nog altijd hun lot verbeidden.

De jongelingen en mannen moesten nu op een draf over den koer heen en weer draven en de soldaten lachten om hun beestachtig spel, dit martelen van onschuldigen, die steeds vreesden in de eeuwigheid te worden geslingerd.

Intusschen stapte de kommandant, zooals we reeds zegden, met Mozes Costenoble, zoon van den brouwer en eenige dorpelingen, allen natuurlijk door soldaten omringd, naar de woning van den burgemeester, bij wien men de wapens had ingeleverd.

De heer Depoortere, die het vreedzame Eessen bestuurd had en een dier treffelijke West-Vlamingen was, welke gezonde begrippen van deugd, trouw en

eerlijkheid bezitten, woonde even voorbij de kerk, doch had zich ook ergens voor de wildemanshoede van den vijand verdoken.

Niemand opende dus op het gebel de deur, maar de Duitschers, die nu juist aan hun proefstuk niet waren, beukten al gauw de voordeur in en sprongen binnen.

Daar in een voorkamer lagen de ingebrachte geweren, ordelijk geschikt en elk voorzien van een kaartje van den eigenaar, zooals het van hooger hand voorgeschreven was.

Maar eensklaps sprong de kommandant als een razende vooruit, wees naar eenige Duitsche geweren en uitrustingsstukken en hilde: « Was ist das? »

— Wel, den 17en hebben er hier van uw soldaten gelogeerd, zei Mozes Costenoble. Maar al met een keer moesten ze vluchten en ze hebben dit achtergelaten... En nog, er waren te Eessen ook van uw gewonden, die hun frak uitdeden om verbonden te worden.

— Neen, neen! tierde de Duitscher, Frank-tireurs zijt ge hier... en ge hebt van onze mannen vermoord en ergens in den grond gestopt! Dat zult ge bekoopen...

Er viel met den woesteling niet meer te spreken of te onderhandelen. Schuim krulde om zijn lippen, wraakzucht laaide in zijn oogen, over zijn wezen, sprak uit gansch zijn houding.

Vloekend gaf hij bevelen, soldaten liepen om naphte en petroleum, hun aanvoerder wees een veertigtal huizen aan en veroordeelde Eessen tot den brandstapel... Het oude schoone dorp moest vergaan...

En een rilling liep langs de menschen toen hij ook de kerk vonniste, het prachtig gothisch bedehuis, statig en ruim als een kathedraal, een erfstuk der keeren van 't oude IJzerland met een nobelen toren, die in al zijn deelen en in zijn kloelke flanken, in zijn steunbeeren, in gansch zijn opgang het karakter, den kunstzin en de hartstochtelijke vrijheidsmin uitdrukte van hen, die hem hadden gebouwd op de gronden, welke ze, door hun hardnekkigen arbeid en onverzettelijken wil aan het water hadden ontrukkt...

En plots sloegen de vlammen op, krulden ze zich door de hoge ramen,

lekten ze langs de muren, langs den toren, liepen ze voort van verdiep tot verdiep, barstten door de galmgaten, waaruit weleer de klokken van vrede en blijmoedigheid zongen, en Eessens kerk en toren verkondigden het alomme in het moerenland, dat die Duitsche benden Vlaanderen in zijn ziel troffen.

In den rossen gloed sprongen en dansden de Duitschers, zooals hun voorouders het weleer deden toen ze op bevel van Karel V, dien ze om geld dienden, Roeland uit Gents Belfort hadden gedonderd, samen met den koffer keuren en privilegie's...

Weer tierden en huilden ze als van duivelsch genot, omdat Eessen brandde... ja, brandde door hun almacht, hun overwinningsgeweld, hun wil.

Nog vermoedden ze niet, dat straks die ruïne als een wrekend monument rijzen zou op hun ontzaglijk kerkhof, waar Duitschlands bloem tep onder zou gaan, versmorend in eigen jong en krachtig bloed...

En overal, overal loeide en knetterde en kraakte 't vuur, in huizen en hoeven, in woningen van kortwoonders, die hun schameel koetje niet mochten redden, noch hun geit of schaap, in renteniershuizen van bejaarden, die gemeend hadden hier hun levensavond door te brengen tot ze zouden gaan slapen onder hun grijzen toren, waar ook vader en moeder en andere geslachten rusten. Een regen van vonken warrelde neer en in 't ronde bulderde maar aldoor het geschut; en dichterbij klonken geweeerschoten, gericht naar de opgejaagde, verschrikte menschen, die deze helle wilden ontvluchten en als waanzinnig van angst dan in ovenhokken, beerputten, aardappelkelders, grachten, tusschen riet en lisch, en graanschelven kropen...

De menschen van Aarschot hadden 't verteld... maar zoo niet... Was dat de oorlog, de verschrikking gewekt door de troepen van den keizer, die God ter hulpe riep en steeds verklaarde in ootmoed de knieën te buigen...

Waren het soldaten of duivels, die daar huilend, en brullend heen en weer renden, rood in den vlammenshijn, torschend in hun armen stapels flesschen wijn, die ze zouden leegzuipen om het

beestachtig instinkt nog meer op te jagen...

En daar op den koer der brouwerij moesten de mannen maar blijven loopen, altijd heen en weer, en nog heen en weer en als ze hijgend neervielen, met uitpuilende oogen, zwoegende borst dan stampten de beulen hun met de zware laarzen in de lendenen, op de dijen en schenen of sloeg er een, die een zweep gevonden had, de rampzaligen met het striemend leer in 't gelaat.

Eindelijk was de kommandant dit schouwspel beu en verzoon hij wat anders.

— Vooruit! gebod hij, en de mannen moesten naar de herberg « De Casino » en de vrouwen en de kinderen in den kelder... Maar op de binnenplaats bleef een lichaam liggen... 't Was het lijk van Alberic Costenoble. Neen de gewonde had niet meer kunnen meelopen in die straoefening, niet meer kunnen staan zelfs, en toen hij na een kortstondig bewustzijn weer neerzonk, maakten soldaten hem af, door eenige kogels in dat reeds verbrijzelde lichaam te jagen.

Schildwachters bewaakten nu de ongelukkige burgers in de gelagkamer van de Casino. De afgebeulden waren zeer vermoeid en hurkten zich tegen den muur. Ze spraken bijna niet meer, peinsden maar aan hun arme huisgenooten en staarden alledroevigst naar den brandgloed die het gansche dorp vulde.

En ze hoorden het kanon, de mitrailleurs, de geweren, het getier van soldaten en daar tusschen ook het gekerm van gewonden, die voorbij gevoerd werden of hier nabij de herberg lagen.

Eensklaps kwam de kommandant weer binnen, het wreede onmenschen, wiens naam onbekend gebleven is in het door hem zoo geteisterde dorp.

— Niet zitten! bulderde hij de vermoeiden toe en hij voer geweldig tegen zijn eigen manschappen uit, omdat zij wat deernis getoond hadden. Hij schopte de naaste burgers in de zijde of tegen de beenen en huilde:

— Recht blijven staan, zwijnhonden, franktireurs!

Eensklaps rukte hij een kruis van den muur en hief het in de hoogte. Als een grijnzende duivel stond hij daar

met het beeld van den Man der Smarten.

En al die ongelukkigen keken hem aan, angstig wachtend op zijn woorden.

— Ziet... ziet, goed! tierde de overste. Het is voor 't laatst... bereidt u tot den dood, want gij moet allen sterven. Bidt en kust dit beeld...

En met een valschen lach om zijn wreeden mond, met een gruwelijken blik in zijn grijze oogen, smakte hij het kruis op den biljart.

Dan liep hij weg om weer elders zijn lusten van beul bot te vieren want zienlijk genoot hij van zijn macht, nu dit dorp aan hem overgeleverd was.

De gevangenen huiverden bij een nieuw vooruitzicht. Door het reeds opengeschooten dak vielen vonken van den reusachtigen brand naar binnen. Waarom had die kommandant hen naar hier gebracht en nu dat kruisbeeld hun toegeworpen? Was het de uitspraak van zijn eindvonnis? Zou hij misschien bevelen de Casino in brand te steken zooals de kerk en die veertig woningen en hen aldus veroordeelen tot den brandstapel... het vreeselijkst einde? (1)

En nog geringer zou hun hoop op levensbehoud zijn geweest, hadden de rampzaligen op dit oogenblik geweten wat er elders in de gemeente reeds overgevallen was.

De Duitschers waren woedend omdat hun zegevierende opmarsch hier op hevigen weerstand stuitte... De tocht van Antwerpen naar den IJzer was immers zoo vlug gegaan...

Te Brugge bofte een opgeblazen luitenant, dat eenige kanonschoten voldoende waren om de Belgen steeds verder te jagen en menige soldaat, die in de Steenstraat kaarten met gezichten van de grijze stede kocht, dateerde ze al op voorhand van Duinkerke of Calais.

Maar thans nam die snelle vaart een einde... De oversten tastten in 't onzekere; men zag het aan gansch hun doening, hun over en weer loopen, hun zenuwachtige manieren... En de volgende benden, die zingend van « Gloria Victoria » en « Deutschland ist zu klein »

(1) Verscheidene dorpelingen, die dit lijdensmeemaakten, hebben me verteld dat ze waarlijk dit lot vreesden.

langs de West Vlaamsche wegen trokken, zwegen ontdaan, toen ze konvooien gewonden kruisten.

De militaire wandeling liep uit op een gruwelijk kerkhof... En duizenden jonge mannen, die door Brugge marcheerden en dan met volle muziek de Smeepoort uittrokken, hadden voor 't eerst en voor 't laatst den hoogen, slanken halletoren gezien.

« Van uw zoon, die in 't oude Vlaamsche moerenland sterven gaat » hadden ze op hun kaarten naar huis kunnen schrijven...

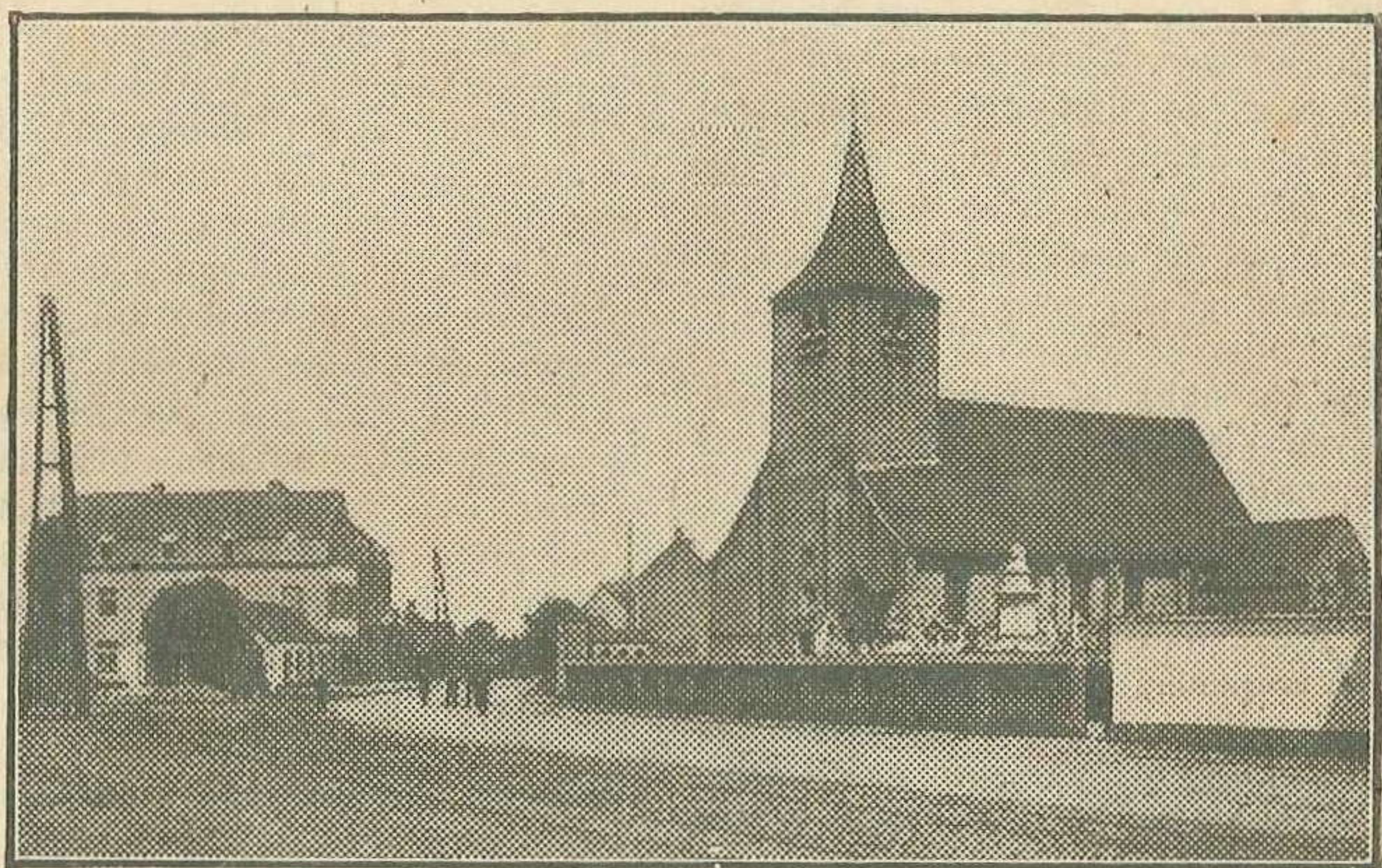
De voorhoeden botsten op de wachten, voor den IJzer en al dadelijk ging het er bloedig toe.

bij afwezigheid alles zouden verliezen.

Jules Maes, schepene van Eessen, laadde dien dag zijn vrouw, zijn zoon, drie dochters en dienstmaagd op zijn wagen en reed naar 't kasteelhof van zijn vriend Camiel Van Coeillie, die dichterbij Dixmuiden woonde en waar men hoopte veiliger te zijn... Maar het deugde daar ook niet en dus zou men maar terugkeeren.

Vrouw Maes doolde van de groep af, want, 't was gelijk het bij zulke gebeurtenissen gaat, velen hadden het hoofd verloren.

Er klommen nog van die zwervende doolaards op den wagen, bazin Van Coeillie, een van haar dochters, de bei-

Voormalig Dorp in het IJzerland. — De kerk van Lombardzijde.

Zoo ook op den weg van Eessen naar Dixmuiden. Geschut, mitrailleurs en geweren zaaiden den dood in de Duitse rangen.

Tusschen de beide legers doolden nu van Ieperen tot de zee duizenden arme dompelaars van verdreven burgers, opgejaagd uit brandende huizen, niet wetend waar loopen, gevangen tusschen twee muren van ijzer en vuur.

Vluchten... blijven... zoo deinde als ebbe en vloed de twijfel door de bevolking, welke toch gehecht was aan grond en huis en goed, en wel begreep, hoe ze

de pastormeisjes, de weduwe Laleman, Achiel Serpieters en zijn vrouw, die haar nog ingebusseld wichtje op den schoot hield.

Men reed langs een binnenweg naar de oude kapel, waar in vreedestijd zoo velen te beevaart gekomen waren en nieuwsgierig een naieve schildering bekeken hadden eener overstrooming van het IJzerland in vroeger eeuwen.

Eensklaps zag men Duitse soldaten die het geweer aanlegden.

— Schiet niet, schiet niet! riepen de weerloozen in doodsangst. We misdoen

niets... welzijn vreedzame parochianen...

Maar reeds barstte een vreeslijk salvo los. De paarden vielen dood neer. Weenend, huilend, klagend sprongen de ongelukkigen van den wagen en kropen er onder om eenige beschutting te zoeken tegen de gewetenlooze moordenaars, die voortgingen met te vuren. Een der dochters Maes rende als een waanzinnige door de velden en ontsnapte.

Maar onder en naast den wagen reutelde reeds de dood... In een bloedplas wientelden zich daar stervende menschen en snel vlood bij de meesten het leven heen.

Achiel Serpieters zag zijn vrouw bezwijken en met het wichje in zijn arm kroop hij op handen en voeten over het veld naar zijn woning, waar hij weer in de handen der Duitschers viel...

— Nog een frank-tireur! schreeuwden deze. Kaput moet ge!

— Mijn vrouwe hebben ze al vermoord, zei de arme burger. Doe mij ook maar dood... maar zorg voor mijn kind...

Een oogenblik scheen het of deze beulen van Vlaanderen ook het wicht wilden ombrengen, maar dan scheen toch weer wat menschelijk gevoel door hun oorlogszazernij te stralen...

— Maak u dan weg! klonk het...

En Serpieters zocht veiligheid in de plaats, welke die der smarten van Eessen scheen te worden, Costenoble's brouwerijkelder, en snikte daar al zijn leed uit...

Onder en bij den wagen was het nu geheel still geworden... Daar lagen de lijken van Maes, zijn zoon, een dochter, zijn dienstmeid, van vrouw Van Coeillie, haar dochter, de beide pastormeisjes, weduwe Laleman en vrouw Serpieters... tien jammerlijk vermoorde, brave menschen van Eessen...

Een elfde lichaam roerde nog... 't Was het negenjarig meisje Maria Maes, door drie kogels getroffen, een tusschen de schouders, een in de dij, en een derde in den rug... Twee dagen en twee nachten bleef het tusschen de dooden op den weg, toen hoorde het stappen en kreunde het met zijn laatste krachten. Een legerapotheker vernam het en nam het arme schaap mee naar het dorp. (1)

(1) Maria Maes leeft nog en bevindt zich weer te Eessen.

Ook op Van Coeillie's hoeve liepen de Duitschers heen en weer en na het vertrek van den wagen, duwden ze den boer met twee werklieden voor hen uit... Op zeker oogenblik zonden ze den landbouwer heen.

— Vooruit naar de Fransche linie! riepen de soldaten.

Van Coeillie snelde heen, maar de onmenschen schoten op hem... Gewond viel de ongelukkige neer. Nog floten de kogels boven en om hem... En de Duitschers lachten om dit wreed spel met een mensch.

Van Coeillie stond recht, werd opnieuw getroffen, viel weer in het gras en kreunend, toch nog door zucht naar levensbehoud gedreven, sleepte hij zich tot aan den IJzer voort...

Nog dreigender werd nu 't gevaar... De Fransche fusiliers, welke daar op uitkijk lagen, wisten niet of het vriend of vijand was, die daar naderde... Dikwijls immers vermoeden de Duitschers zich om een booze list uit te werken, een verraderlijken aanslag te plegen...

En ook van hier werden geweren naar den ongelukkigen martelaar gericht. Deze kon echter door teekens en geroep laten weten, wat er met hem gebeurd was, en nu haalden de Franschen hem over en lieten den zwaar gewonde naar een ambulance brengen (1).

Aan den weg van Eessen naar Dixmuiden, nabij de stad, stond een weleer vermaarde stokerij, in 't begin der 19^e eeuw door de gebroeders van Hille-Van Woumen en Van Dromme opgericht. Rond 1880 werd de fabriek gesloten en een gedeelte der gebouwen afgebroken. Een ander deel diende nu bij 't uitbreken van den oorlog nog als suikerijast.

Men wist dat er van de voormalige stokerij sterke kelders overgebleven waren en geen wonder dus, dat bij die algemeene vlucht uit de brandende huizen, tal van inwoners onder deze gewelven een toevlucht zochten. De ongelukkigen vermoedden niet, hoe zij tusschen twee vuren schuilden.

Het stevig metselwerk kon hen wel tegen granaten behoeden, maar niet tegen de woede der Duitschers, die im-

(1) Van Coeillie is te Kales aan zijn wonden bezweken. Van de beide werklieden die hem aanvankelijk moesten vergezellen, heeft men nooit meer gehoord.

mers om den tegenstand in dit laatste hoekje van België, wraak zochten op onschuldigen.

De vijand had bovendien een eindweg afgelegd met burgers als schild voor zich en ook deze verdrukten zochten bij hun bevrijding veiligheid in de oude stokerijkelders.

Huiverend zaten al die ongelukkigen daar samen, luisterden naar het geweld om hen heen. Plotseling hoorden ze stemmen aan de opening.

— De Duitschmans! klonk het angstig...

Maar een kreet van afgrijzen barstte los, toen de vijand eensklaps in den kelder zelf begon te vuren. Als waanzinnig vluchtte de menigte, mannen, vrouwen en kinderen, naar buiten. Een der burgers lag reeds dood... De anderen hielden naar de broeken, de lage landen tusschen de stad en Eessen, die in den winter doorgaans overstroomd zijn, en ook nog naar deze verschrikte, uitzinnige weerloozen, schoten de gewetenlooze kerels voort.

Vrouw Maes, de echtgenoot van den schepene, dien we aan den wagen zagen sterven, was ook in dezen kelder gesukkeld en viel nu eveneens door een kogel getroffen dood neer. Allo/s Weyne en zijn vrouw, en Charles Debruine, kwamen daar insgelijks om. Het negenjarig dochttertje van den sekretaris lag gekwetst en huilend van angst en pijn neer... Later werd de arm van 't ongelukkig kind afgezet. (1)

Naar alle zijden zag men de opgejaagde menschen loopen en één kreet van wanhoop klonk over de vlakte ten Noorden van Dixmuiden...

Vanhove en zijn kinderen doken in een gracht achter een haag en in den nacht bemerkte hij tot zijn ontzetting, dat vlak achter hem Duitsche machinegeweren opgesteld waren. De kogels gonsden als vliegen boven zijn hoofd. Ha! moest men hem hier ontdekt hebben. Eer de morgen daagde, kroop de man met de zijnen door de broeken weg en ontkwam nog aan de Duitsche moordenaarswoede.

En tal van kelders, ovenkotten achter menige graanschelf hielden zich nog zoo veel dorpelingen verborgen, gelijk we naderhand zullen hooren.

(1) Dit wordt verder beschreven.

Ja, hadden de gevangenen in « De Casino » geweten, wat er al voor wreedheid in de omgeving was geschied, zou hun spronkeltje hoop op levensbehoud geheel uitgedoofd zijn.

De nacht kroop voor hen traag voorbij. Sommigen waren toch in al hun afgematheid, hun uitputting van lichaam en ziel, in slaap gedompeld. Anderen weenden... denkend aan hun gezin... ontzet tegenover zoo vele vragen die oprezen, vragen hoe het thuis wel gaan moest, als zij het hoofd, de kostwinner er niet meer zijn zouden...

En dan rees de woede in 't vrije keurlengemoed en gudste 't bloed krachtiger door de aderen...

De vuist wilde zich ballen om een uitweg te banen in deze hel... maar sterker en vreeselijker daarna zonk 't gevoel van machteloosheid neer en drukte nieuwe somberheid 't harte.

Wat kon men doen? Voor één die zich verzettede, zouden honderden moeten sterven... Elke poging tot verzet werd immers in stroomen onschuldig bloed gesmoord.

Eindelijk daagde de morgen... een herfstmorgen, die in vredestijd zoo heerlijk lichtte over 't schoone, wonnige IJzerland.

Daar verscheen weer de geweldenaar en zijn komst reeds joeg een nieuwe rilling over al de geterroriseerden. Zelfs de sluimerenden ontwaakten...

— Vooruit! gebod de schurk.

En hij liet de burgers naar het kerkhof voeren...

Zou dit het einde zijn? Zouden straks hun verminkte, doorschoten lichamen als vee in een kuil gedolven worden, temidden van hen, die men eertijds vroom en ingetogen, onder 't luiden der klokken, hier ter laatste ruste had gelegd!

O, 't was immers zoo gebeurd te Aarschot... en te Leuven, te Dinant, Andenne en Tamines...

— Wij hebben immers niets misdaan! kreet Borgers, die aan de zijnen dacht, aan zijn arme, kranke vrouw... welke misschien ginds in den kelder lag te sterven, vergetend haar eigen leed, in angst om het zijne! En wie zou Helena beschermen tegen ruwe soldatenharts-tocht?

Met stooten en slagen joeg men de mannen tegen den muur.

Voor hen loeide nog de brand en toen de ongelukkigen de handen omhoog moesten heffen, dwarrelden vonken tot in de mouwen... Maar niemand mocht dan de armen laten zakken om het vuur weg te schudden. (1)

En waarlijk, nu zou het laatste komen... nu loerde de dood...

— Verwelk een akte van berouw vóór uw sterven! huilde hun beul.

Een akte van berouw, als in de krankkamer, wanneer de priester, den zieke tot de laatste reize heeft voorbereid en familie en vrienden daar zijn om het afscheid door hun liefde en hulp te verlichten..., als een echtgenoot of moeder het klamme zweet van 't voorhoofd strijkt en de brandende lippen bevochtigt, nog een kussen goed schikt, een bezwarende deken wegneemt...

Sterven, als het lichaam gesloopt is, het hart ophoudt te kloppen...

Maar hier stonden kloeke mannen, bezielde door levenslust, blakende van gezondheid en jongelingen in hun bloei pas... Hier zou een moord geschieden.

Een akte van berouw...

Maar de ongelukkigen riepen om genade en barmhartigheid, weenden en kermde, zakten op de knieën, strekten smekend de armen uit; sommigen lagen op den grond en wrongen zich in wanhoop.

Zelfs de soldaten huiverden bij dit tooneel en de besten onder hen morden over het wreed bevel, toen de kommandant hun gelastte te schieten.

Zoo ontzettend zou deze slachting zijn, in koelen bloede bedreven, dat niemand nog waagde het eerste schot te lossen.

— Wij hebben niets misdaan!

— We zijn geen frank-tireurs!

— We hebben onze wapens ingeleverd...

(1) Tot in de minste bijzonderheden naar de meest geloofwaardige getuigen meegedeeld.

— Heb deernis met mijn kinderen!

Zoo verweerden zich nog de veroordeelden, zich klampend aan het leven...

Daar naderde een hoog officier... een prins, verzekerden nadien de Duitschers.

Verbaasd keek hij de schamele groep aan en driftig sprak hij den bevelhebber toe... Deze stamelde van civilisten en geschossen, maar de ander schudde nijdig het hoofd en wilde van geen moordpartij hooren.

— Gij zijt vrij! sprak de redder, die als door de Voorzienigheid gezonden scheen. Maar een van u moet mij een wagen bezorgen om gewonden naar Torhout te voeren.

De koster bood zich aan en al de anderen snelden als uitgelaten heen, nog niet geloovend aan de wonderbare verlossing, aan de heerlijkheid van 't leven, nu dat ze bijna in hun eigen graf hadden gestaard.

't Was ook al erg genoeg toegegaan te Eessen... Borgers liep naar den kelder der brouwerij, waar nog gedaanten binnenslopen, schuw bevend onder den indruk van hevige tooneelen, die ze hadden bijgewoond...

Ieder was een bode van gruwelen, zij die kwamen van de stokerij, of van Eessen-Kapelle, en van Prikkeboom en Roggeveld. Elk had namen te noemen van parochianen, die in hun bange vlnucht door een verraderlijken kogel gegrepen waren...

Ja, 't was al erg te Eessen toegegaan en op vele punten lagen de bloedige lijken van vreedzame parochianen, maar nog zou een groot en lang drama zich afspelen...

Costenoble's kelder was bestemd een pesthol te worden, zooals wij weldra zullen zien.

Laten we nu eerst nagaan hoe de strijd, dien we eensklaps op dit punt zagen ontbranden reeds langs den ganschen IJzer woedde.

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR
A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE KADEN TE NIJWEPPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN PRIJKELOORDAAN IS HET „RHEMAGELAND“

Uitgever J. HOSTE, 30, St-Pieterstraat, Brussel